

блоки. Його безпосередніми партнерами у здійсненні професійної діяльності мають бути фахівець-програміст і системний адміністратор. У випадку «як виходить» за найкращих умов вдається поєднати декілька наведених вище чинників, а не представити всі їх разом.

Модель управління навчальним процесом не є простішою за попередню. Явище дистанційного навчання є відносно новим, а тому ще не може бути глибоко усвідомленим або реалізованим навчальними закладами, зорієнтованими на традиційне навчання. Очевидно, що в основу даної моделі має закладатися окремий кошторис і окремий штат працівників. Практично має формуватися окрема структура до завдань якої, окрім безпосередньої розробки та впровадження навчальних продуктів, повинно входити планування навчального процесу, навантаження науково-педагогічного та допоміжного персоналу, розробка графіку навчального процесу, ведення бухгалтерських розрахунків, аналіз одержаних результатів, внесення поточних коректив, ліцензування, акредитації та багато іншого.

Нормативно-функціональна модель спеціаліста, що об'єднує всі вказані вище моделі та практично визначає основний зміст НМКДДН, знаходиться під впливом ще двох найбільш впливових чинників: ресурси ВНЗ і традиції та обмеження. За цих умов ресурси часто визначають якість одержаної освіти, а звідси – градацію навчальних закладів та їхніх дипломів за принципом «престижний» – «непрестижний». Саме через відсутність ресурсів багато ВНЗ не мають змоги забезпечити формування моделей «тих, хто навчає» та «управління навчальним процесом». З другого боку – традиції та обмеження роблять погані послуги іменитим навчальним закладам, унеможливаючи негайне реагування на запити ринкового середовища.

Висновки. Вказані вище моделі дають змогу здійснення глибокої оцінки втручання різноманітних чинників на процес педагогічного проектування навчально-методичного комплексу для дистанційного навчання. Їх урахування дасть змогу запобігти виникненню непередбачуваних ситуацій, а, отже, впливу на якість навчального процесу. В силу визначених обставин процес підготовки проекту НМКДДН, як синтез указаних моделей, результат проектувальної діяльності науково-педагогічного працівника та майбутня основа вивчення будь-якої навчальної дисципліни, має брати до уваги всі ці чинники, бути гнучким та адаптованим до запитів студентів дистанційної форми навчання, відповідати вимогам нормативних документів і місії навчальної інституції загалом.

Список використаних джерел

1. Левшин М.М., Григорчук Т.В., Прохур Ю.З. Особливості педагогічного проектування дидактичних засобів дистанційного навчання у ВНЗ. Вища освіта України – Додаток 3 (т. 2) – 2006 р. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» – 528 с. (сс. 236-244)
2. Безрукова В.С. Педагогіка. Проектна педагогіка: Учеб. пособие. – Екатеринбург, «Деловая книга», 1996, – 344 с.
3. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. // Библиотека журнала «Директор школы». – М., – 1996. Спец. выпуск. – №2. – С.15-20.
4. Муковіз О. П. Теоретичні та методичні засади дистанційного навчання у системі неперервної освіти вчителів початкової школи : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Муковіз Олександр Павлович ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. - Київ, 2017. - 39 с.
5. Олійник В. В. Відкрита післядипломна педагогічна освіта: нові моделі та форми професійного розвитку / Освіта дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози: колективна монографія / За ред. А. Василюк, А. Стоговського. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. – 248 с.
6. Биков В.Ю. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення / В.Ю. Биков, В.В. Лапинський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2012. – №2. – С. 3-6.
7. Kearsley G. et al. The Effectiveness and Impact of Online Learning in Graduate Education / Kearsley G., Lynch W., Wizer D. // Educational Technology, November-December 1995, pp. 37-42.
8. Hansen D. E. Knowledge Transfer in Online Learning Environments. / David E. Hansen // Journal of Marketing Education. 2008. – Vol. 30, No. 2, pp. 93-105.

УДК: 159.923.2

Борисенко Наталя Алімівна

Національний університет «Львівська Політехніка»

Науковий керівник: Хазратова Нігора Вікторівна, доктор психологічних наук, професор

Національний Університет «Львівська Політехніка»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У зв'язку із збільшенням актуальності теми громадянської ідентичності, в останні роки, триває процес визначення цього поняття із сторони соціальних, політичних та психологічних наук, зокрема, визначення його походження та характеристик. На основі здійсненого аналізу літературних джерел сформувано припущення про існування динаміки громадянської ідентичності не лише при її початковому формуванні, а й в продовж життєдіяльності особистості. Задля розуміння особливостей трансформації громадянської ідентичності запропоновано дослідити із людьми які перебувають на різних етапах міграції та самоусвідомлення.

Ключові слова: Ідентичність, громадянська ідентичність, типи ідентичності, динаміка громадянської ідентичності, формування громадянської ідентичності.

Постановка проблеми: Громадянська ідентичність розглядається з позиції політології, психології та соціології, зазвичай об'єднуючи у своїй дефініції аспекти перелічених наук. Вона виникає у процесі суб'єктивного відображення і активної побудови конкретним громадянином, або ж сукупністю громадян їхньої соціальної реальності. У цьому контексті важлива спільнота громадян та держава з її організаційним середовищем які спільно повинні задавати загальні цінності, орієнтувати у навколишньому світі, формувати почуття захищеності, забезпечувати одержання відносно впорядкованої та достовірної інформації. Наявність таких факторів сприяє розумінню соціально-політичних процесів, і відповідно, формуванню особистого ставлення до них, власної позиції і звідси можливості усвідомлювати себе частиною певного громадського суспільства яка має ті чи інші функції та ролі. Для успішного становлення ідентичності бажаною також є сталість не лише внутрішньо-особистісна, а й зовнішня, яка відображається на стані суспільства та країни з частиною яких асоціює та ідентифікує себе громадянин. Враховуючи те що наше суспільство весь час піддається трансформації, цю стабільність з однієї сторони не можуть гарантувати держава та владні структури а з іншої, зміни природного плану, демографічний рух, міграція також є дестабілізуючим фактором. Особливої уваги в даному питанні вимагає феномен міграції загалом та особистості трудових мігрантів зокрема, адже міграція передбачає територіальні переміщення населення, що супроводжуються зміною місця проживання та місця праці у межах однієї країни або поза її межами. Особистість котра переїжджає в іншу країну на тривалий період часу потрапляє під вплив чужого їй культурного, соціального та організаційного середовища, що в свою чергу спонукає до зміни ідентичності. Звідси виникає проблема адаптації мігрантів до цих змін.

Актуальність та новизна: В той час коли дослідженням закономірностей культурної адаптації до іншої країни займалось досить велика кількість науковців (наприклад І.Біленька, Т.Стефаненко, С.Іконникова, С.Іванов) та створено концепцію культурного шоку автором якої є К.Оберг, то особливості адаптації особистості до іншої держави як організаційного середовища залишається не дослідженим та потребує детального розгляду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Дослідженнями громадянської ідентичності займалися такі науковці як Б. Андерсен, Е. Сміт, А. Геллер як наводили аналогії громадянської та національної ідентичності. Г. Теджел розглядав цей феномен як компонент соціальної ідентичності, тобто індивідуального знання про те, що індивід належить певній соціальній групі разом із емоційним та ціннісним персональним сенсом групового членства [2]. Українські науковці які займалися вивченням громадянської ідентичності – це А. Карась, А. Колодій, В. Малінін, Р. Димерець, Л. Сокурняська, Н.Хазратова, В. Арбеніна, І. Петровська, Н. Пашина, російські – В. Парамонова, С. Магун, А. Здравомислов, Н. Федотова. Проблематика міграції як соціально-психологічного явища розкрита у працях А.Ковальчук (Психологічні наслідки трудової міграції для мігрантів та їх сімей), А.Гірник, Г.Гірника, З. Кавчинська-Бутрим, Б. Рожновські і Д. Брик, О.Блинова. У працях Ю. Бромляя, Л. Орбан Лембрик, М. Пірен, К. Коростеліної, О. Донченко розкрито аспекти взаємодії соціальних груп які належать до різних етносів, особливості трансформації етнічної ідентичності у процесі асиміляції.

Метою статті є аналіз психологічних особливостей громадянської ідентичності та специфіки змін ідентичності у мігрантів, її вплив на адаптацію особистості до іншої держави як організаційного середовища.

Основний зміст: Коректне визначення феномену громадянської ідентичності та його психологічних особливостей вимагає попереднього розгляду самого поняття «ідентичність» з метою глибокого розуміння його змісту та механізмів які залучаються при його роботі. Отож, поняття ідентичність найчастіше використовується у науках про людину та покликане описати людину у психофізіологічному, соціальному та особистісному контексті. Історично склалося, що осмислення ідентичності відбувалося у рамках філософської проблеми тотожності як основної характеристики буття. Цим питанням займалися античні філософи (Парменід, Платон, Аристотель, Плотін, неоплатоніки), представники філософії Середньовіччя (А. Блаженний, Т. Аквінський, М. Кузанський), філософи Нового часу (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц), представники німецької класичної філософії (І. Кант, І. Фіхте, Ф. Шеллінг, Г. Гегель). У неklasичній філософії проблема ідентичності пов'язується із життям та існуванням людини (Е. Гуссерль, М. Хайдеггер, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс та ін.). У постнеklasичній традиції проблема ідентичності заперечується, на її місце ставиться «інаковість», «відмінність», «множинність» (Т. Адорно, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Е. Левінас, М. Фуко, М. Хоркхаймер та ін.). У постмодерністській традиції розглядається концепція відсутності втрати індивіда як центру і джерела тотожності (Ж. Дельоз, Ж. Дерріда) [6]. Із другої половини ХХ ст. проблема ідентичності починає розглядатися психологічними науками. У психології уявлення про ідентичність традиційно розвивались у рамках досліджень самосвідомості, самовідношення (ставлення до себе), крім того, ідентичність розглядалась як один з аспектів проблеми «Я». Термін «ідентичність» набув великого

поширення, завдяки роботам Е. Еріксона, хоча вперше на концептуальному і термінологічному рівнях цю проблему в 1830-х роках порушував В. Гумбольдт.

Отже, звернемося до аналізу поняття «ідентичність». Слово ідентичність (*identitas*) походить від класичного латинського *idem*, що означає той самий. У буквальному перекладі *identity* має два значення: впізнавання й ототожнення. В українській мові слово ідентичність з'являється з 60-х років XIX ст., до цього періоду вживалося слово тотожність, що означає відповідність, збіг з ким- або чим-небудь.

У 50-х роках у США Е. Еріксон, який, власне, і ввів цей термін у науковий обіг, розглядав ідентичність як процес, зосереджений у сутності людини і культури, до якої даний індивід належить [12]. Фактично ідентичність – це певна форма відповідності людини і культури. Зазначимо, що принаймні два визначення ідентичності, надані Е. Еріксоном, досить точно описують це поняття. По-перше, ідентичність визначається як суб'єктивне відчуття тотожності і цілісності своєї особистості, що виникає спонтанно, несподівано, як пізнання своєї сутності. По-друге, ідентичність розуміється як результат переживання і усвідомлення своєї належності до певної соціальної групи за допомогою протиставлення існування інших груп [12]. Зокрема, К. Б. Шнейдер, яка аналізує сучасні дослідження ідентичності, виділила три основних поняття «ідентичність»: – цілісність особистості як її інтегративна властивість; – ступінь відповідності людини групі, статі, етносу, роду або іншим категоріям; – самість, справжність індивіда [11].

Посохова розглядає ідентичність як складну психічну реальність, що включає різні рівні свідомості, індивідуальні та колективні, онтогенетичні та соціогенетичні підстави. Цей феномен поєднує і свідоме почуття унікальності індивіда (самобутність), і несвідоме прагнення до безперервності життєвого досвіду, і солідаризацію з ідеалами групи.

Тож ми бачимо, що ідентичність у більш вузькому контексті може розумітися як особистісне відчуття приналежності до певного роду реальності, та ототожнення із її правилами та цінностями.

Ідентичність, як ми згадували, розмежовується на такі категорії як Психофізіологічна ідентичність та соціальна. Євтух В.Б. у своїй праці про ідентичність описує психофізіологічну ідентичність як єдність і спадкоємність фізіологічних та психічних процесів і властивостей організму, завдяки якій він відрізняє свої клітини від чужих. Це наочно проявляється в імунології (злагоджена дія систем організму, сильний імунітет). Проте, нас значно більше цікавить специфіка соціальної ідентичності [4].

Соціальна ідентичність, на його думку, визначається як переживання і усвідомлення своєї приналежності до тих чи інших соціальних груп та спільнот. Співвіднесення з певними соціальними спільнотами перетворює людину з біологічної особини в соціального індивіда й особистість, дозволяє їй оцінювати свої соціальні зв'язки і приналежності в системі понять «ми» і «вони». До соціальної ідентичності В.Б.Євтух відносить також наступні підтипи:

- амбівалентна – суперечлива, хитка ідентичність, характерна для особи з нечітко структурованою психікою й неадекватним сприйняттям довколишнього світу;
- групова – ототожнення себе з тією чи іншою спільністю або групою – професійною, за інтересами тощо;
- етнічна – співвіднесення себе з тією чи іншою етнічною спільнотою або якісними (етнокультурними) характеристиками, властивими для цієї спільноти;
- національна ідентичність – усвідомлення своєї належності до тієї чи іншої нації (політичної, нації-держави);
- політико-громадянська – усвідомлення себе громадянином конкретної держави, ангажованість індивіда у суспільні процеси (громадянська), належності чи прихильності до політичних структур суспільства (політична);
- просторово-територіальна – співвіднесення себе з конкретною місциною проживання (локальна), регіоном (регіональна), країною (геополітична), континентом (континентальна), з усім світом (ідентифікація себе як громадянина світу);
- релігійна – співвіднесення себе з тією чи іншою релігією й сповідання тієї чи іншої віри;
- соціокультурна – ангажованість у соціальні структури та соціальні відносини (соціальна), ідентифікація з певною системою культурних цінностей (культурна);

Як ми бачимо, громадянську ідентичність одні дослідники виділяють як окремий тип ідентичності, інші ж, говорять про неї як про похідну від іншого типу ідентичності (національної, політичної чи організаційної). Тож спочатку, розглянемо сам феномен громадянської ідентичності, а надалі проаналізуємо її зв'язки із іншими типами ідентичностей.

Громадянська ідентичність – поняття яке у загальних рисах можна описати як індивідуальне почуття приналежності до спільності громадян конкретної держави, що дозволяє громадянській спільності діяти як колективний суб'єкт [3].

У працях І.Петровської громадянська ідентичність розглядається як різновид організаційної ідентичності. Об'єктами громадянської ідентифікації, в такому випадку, виступає держава як організація та

спільнота громадян яка є аналогом колективу організації та має спільні, типові проблеми організації життя [9]. Відповідно, І.Петровська визначає громадянську як «“Складне багаторівневе системне утворення, що є результатом самокатегоризації, осмислення (надання сенсу-цінності) своєї приналежності до спільноти громадян і держави (як громадянина) та суб’єктивного ставлення (емотивного та конативного) особи до свого членства”»[9]. До основних функцій громадянської ідентичності особистості можна віднести інтеграційну яка відповідає за зближення і зв’язок з іншими громадянами, об’єднання і збереження єдності громадян, регулятивну, яка зумовлює громадянську нормативно-правову поведінку, захисну що відповідає за почуття соціального захисту та персональної безпеки, а також функції забезпечення самоповаги і соціальної самореалізації.

Власне, І. Петровська пропонує розглядати громадянську ідентичність у контексті організаційної, адже громадянська ідентичність пов’язана з усвідомленням та переживанням своєї належності до спільноти громадян певної держави – складної організаційної системи. Держава є особливою формою організації суспільства, необхідна для підтримки його цілісності, керованості, реалізації суспільних потреб й інтересів. Держава – це соціальна організація (соціальна система), що діє в певних просторових межах (територія створює простір, у межах якого держава розповсюджує свою владу на населення, яке мешкає тут і є матеріальною основою існування держави) за допомогою економічних, правових, аксіологічних й інших умов і спрямована на досягнення певних цілей, зокрема сприяння матеріальному та духовному розвитку громадян. Вона впорядковує життя суспільства й спрямовує його динаміку відповідно до певних економічних, політичних та інших моделей розвитку. Відповідно, об’єктами громадянської ідентифікації є спільнота громадян (аналог колективу організації; спільнота зі спільними й типовими проблемами організації їхнього життя, що об’єднані територією, на якій діють закони певної держави) та держава (організація в цілому; держава як організація суспільства).”» [9].

Згідно з О. Михайловою, громадянську ідентичність формують такі фактори:

- спільне історичне минуле відображене в легендах, символах та міфах;
- безпосередньо сама назва спільності;
- одна мова, як засіб комунікації;
- спільна культура;
- переживання суспільством спільних емоційних станів, пов’язаних з реальною ситуацією в країні.

Формуванню громадянської ідентичності також сприяють різні інститути соціалізації (культура, спорт, школа, ЗМІ, громадські організації) та первинне середовище — сім’я, яка формує уявлення про країну та Батьківщину, рідну культуру та поведінку [8].

Для формування громадянської ідентичності важлива наявність певних структурних компонентів. Зокрема, це когнітивний (пізнавальний) – це достатні знання про владу, символіку держави, правові організації суспільства, суспільно-політичні події, вибори, лідерів політики, партій та їх програми. Наступний компонент емоційно-оцінний який відповідає за готовність та бажання взяти участь в житті країни, наявність власного ставлення, рефлексивність знань і уявлень. Ціннісно-орієнтовний компонент передбачає толерантність, повагу прав людей та самоповагу, повагу та прийняття правових основ суспільства та держави [7]. Окрім перелічених компонентів, важливою умовою при формуванні громадянської ідентичності є позитивна етнічна ідентичність, вона може забезпечити толерантні взаємини між представниками різних етнічних групи в сучасному полікультурному суспільстві. Дана етнічна ідентичність може бути сформована тільки на основі прийняття власної етнічної приналежності і формування позитивного ціннісного ставлення до етнічних особливостей інших громадян [5].

На думку Н.В. Хазратової, психологічна природа громадянської ідентичності пов’язана з базовою для людини тенденцією до самовизначення за рахунок віднесення себе до групи. Відповідно, самовизначення виступає важливим елементом формування самоідентичності. Уникнення самовизначення спричинює аморфність самоідентичності (его-ідентичності) і завдає шкоди усій системі цілей і життєвих планів особистості, унеможливує самореалізацію. Самоідентичність здебільшого формується з опорою на ідентифікацію особистістю себе як члена різних груп [10].

Громадянська ідентичність, згідно з Н.Хазратовою, має за своєю суттю суспільно-політичний характер. Так, на її думку, вона генетично пов’язана з такими ідентичностями, як етнічна, етнонаціональна, цивілізаційна, та регіональна, проте, відрізняється від них частково або ж повністю. Одна з відмінностей полягає в тому що характер громадянської ідентичності порівняно з етнічною, етнонаціональною, регіональною ідентичністю, є більшою мірою штучним, зумовленим неприродними чинниками. В свою чергу, етнічна та територіальна ідентичності мають природний, соціобіологічний характер і є свого роду константами. В той самий час, громадянська та цивілізаційна ідентичності можуть як набуватися, так і втрачати свою значимість. Вони залежать від свідомого вибору особи і пов’язані з її політичними поглядами, а отже, мають вторинний характер. Також, психологічна природа громадянської ідентичності,

на думку І.Петровської та Н.Хазратової, характеризується її організаційним походженням. При громадянській ідентифікації самовизначення полягає в тому, що особистість отожднює себе з членом організації, що становить собою державу (як відомо, держава є організацією суспільства). Це означає, що громадянська ідентичність є різновидом організаційної ідентичності. Усвідомлюючи себе громадянином, особистість усвідомлює себе членом організації на ймення держава. Оскільки поза контекстом стосунків особистості й держави громадянства як явища немає то вивчення громадянської ідентичності має здійснюватися насамперед в контексті організаційної реальності держави, специфіки її аксіологічного простору, соціальної перцепції держави громадянином. Також, Н.В.Хазратова приходиться до висновків що існує як зовнішня, так і внутрішня динаміка громадянської ідентичності. Зовнішня полягає у трансформації ієрархічних зв'язків між громадянською ідентичністю та ідентичностями етнічною, територіальною, національною, громадянською, цивілізаційною; в актуалізації суперечностей між ними та їх гармонізації. Внутрішня динаміка полягає у змінах змістової наповненості громадянської ідентичності, які варіюють у досить широкому діапазоні [10].

Тож, аналіз наукової літератури, показує, що у вчених немає єдиної точки зору щодо розуміння даного явища. Залежно від того, як проблема громадянської ідентичності вписана в коло наукових інтересів дослідників, як визначальних вибираються різні аспекти її вивчення:

а) громадянська ідентичність визначається, як реалізація базисних потреб особистості в приналежності до групи (Т.В. Водолажська);

б) громадянська ідентичність оцінюється як політико-орієнтована категорія, у змісті якої виділяється політико-правова компетентність особистості, політична активність, громадянська участь, почуття громадянської спільності (І.В. Коноді);

в) громадянська ідентичність осмислюється як усвідомлення приналежності людини до спільності громадян тієї чи іншої держави, що має для неї значимий зміст;

г) громадянська ідентичність постає як тотожність особистості статусу громадянина, як оцінка свого цивільного стану, готовність і здатність виконувати пов'язані з наявністю громадянства обов'язки, користуватися правами, брати активну участь в житті держави (М.А. Юшин) [1].

Також, громадянська ідентичність виступає як усвідомлення приналежності до спільноти громадян тієї чи іншої держави, що має для індивіда особливий зміст, її наявність є ознакою громадянського суспільства, тому може виступати не тільки як індивідуальний компонент, а й як колективний.

Виходячи із вище-написаного, приходимо до висновку, що громадянська ідентичність є динамічним явищем, на яке можуть впливати фактори різного роду. На нашу думку, основою громадянської ідентичності являються внутрішні цінності особистості, її світогляд, саме тому певний рівень громадянської ідентичності людини формується ще у процесі становлення особистості та її виховання. Надалі громадянська особистість формується під впливом соціального, культурного та організаційного середовища в якому проживає особистість. Зокрема, варто взяти до уваги те, що структура будь-якого виду ідентичності яка пов'язана із соціумом та суспільством (соціальна, національна, політична, етнічна, громадянська) включає в себе такі компоненти:

- когнітивний (знання про приналежність до даної соціальної спільноти);
- ціннісно-смісловий (позитивне, негативне чи амбівалентне (байдуже) ставлення до власності);
- емоційний (прийняття або неприйняття своєї приналежності);
- діяльнісний (реалізація своїх уявлень про приналежність до цієї спільноти в соціально значущих діях).

Досягнення певного «остаточного» рівня не є кінцевим результатом формування громадянської ідентичності, адже, як її становлення, як розвиток особистості, проходить впродовж всього життя. Всю тривалість життя людина в пошуках себе проходить через кризи переходу від однієї стадії психосоціального розвитку особистості до іншої, контактуючи з різними особистостями і відчуваючи приналежність до різних груп. Особливо це проявляється при різких та масштабних змінах, на зразок переїзду у інший регіон чи іншу країну, еміграції. Таким чином, коли людина потрапляє у змінене середовище ці зміни через певний період часу починають відображатися у структурі її психічної реальності, що зумовлює перебудову відповідних компонентів, які сприяють психологічній адаптації особистості до нових умов.

Висновки: Громадянська ідентичність є саме тим феноменом динаміка змін якого не протікає без наслідків, тому нам важливо зрозуміти чи є вона результатом цих змін, чи однією із їхніх причин. Беручи до уваги людей які перебувають в міграції, ми можемо збагнути специфіку трансформації громадянської ідентичності особистості, спостерігаючи її на різних етапах міграції та самоусвідомлення людей.

Саме тому, ми вважаємо, що громадянська ідентичність у психологічному контексті це, свого роду, градація сприйняття себе як елемента суспільства певної держави, яке характеризується співвідношенням

особистісних та суспільних ціннісних орієнтацій, моральних установок, рівнем громадянської та політичної активності особистості. Ми не можемо говорити про присутність чи відсутність цієї ідентичності у людини, але можемо судити про те на скільки вона є вираженою, в чому себе проявляє та як впливає на її життя.

Список використаних джерел

1. Баклушинский С.А. Развитие представлений о понятии социальная идентичность// Этнос. Идентичность. Образование: труды по социологии образования/ Под ред. В.С. Собкина. М. – 1998
2. Гнатенко, П.И. Идентичность: Философский и психологический анализ / П. И. Гнатенко, В. Н. Павленко. – К.: [б.и.], 1999. – 463 с.
3. Дробижева Л. М. Идентичность и этнические установки русских в своей и иноэтнической среде // Социологические исследования. – 2010. – № 12. – С. 49-58.
4. Євтух В.Б. // «Етнічність: енциклопедичний довідник». Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. – К.: «Фенікс», 2012. – 396 с
5. Зайцева Ю., Прокоф'єва О. О., Прокоф'єва О. А. Компоненти громадянської ідентичності та особливості їх розвитку. Психологічний журнал: Науковий огляд Інституту психології ім. Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України// Психологічний часопис № 5 (9) 2017 № 5 (9) 2017
6. Заковоротная М. В. Идентичность человека. Социально-философские аспекты / М. В. Заковоротная ; отв. ред. Е. Я. Режабек. – Ростов н/Д : Изд-во Сев.-Кавказ. науч. центра высш. шк., 1999. – 161 с.
7. Заступова І.В. Формування громадянськості школярів у діяльності класного керівника: Дисс. Канд. пед. наук.- Самара, 2007. – 183с.
8. Михайлова О.Ю. Громадянськ ідентичність у дискурсі української блогосфери (2005-2015 рр.): політико-аксіологічний вимір: автореф. дис. канд. політ. наук : 23.00.03 / Михайлова Ольга Юрійвна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – 19 с.
9. Петровська І. Р. Громадянська ідентичність як тип організаційної ідентичності / І. Р. Петровська // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Національного університету ім. Національної академії педагогічних наук України / С. Д. Максименко, Л. А. Онуфрієва. – Випуск 39. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2018. – Р. 244-256
10. Хазратова Н.В. «До питання про психологічну природу громадянської ідентичності та її динаміку»-стаття// педагогічний процес: теорія і практика (серія: психологія) № 3 (54), 2016
11. Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент / Л. Б. Шнейдер. – М.: Изд-во Моск. психол.-социал. ин-та, 2004. – 600 с.
12. Эриксон Э. Детство и общество / Эрик Эриксон. – СПб.: Летний сад, 2000. – 416 с.

УДК 159.942

Шпак Елизавета Юрьевна

Киевский университет имени Бориса Гринченко

Научный руководитель: Сорокина Елена Анатольевна, кандидат психологических наук, доцент

Киевский университет имени Бориса Гринченко

ИРОНИЯ: ПРОБЛЕМЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

В данной статье предпринята попытка проследить взаимосвязь толкования категории иронического в философии и психологии. Представлен анализ дефиниций в различных психологических течениях. Определены сложности, препятствующие широкому психологическому исследованию иронии.

Ключевые слова: ирония, виды иронии, юмор

Ирония выступает многоаспектным феноменом, в котором пересекаются различные сферы гуманитарного знания: философии, психологии, лингвистики, культурологии. Поэтому каждая из перечисленных наук представляет свою концепцию категории иронического и предлагает инструментарий для ее исследования. Важность психологического определения иронии состоит в необходимости более глубокого понимания функций, которые выполняет ирония в сфере социального взаимодействия людей. Кроме этого, недостаточно изученной остается эффективность использования иронии в качестве механизма психологической защиты. Вопрос о самоиронии как способе сохранения внутреннего баланса остается открытым. Но прежде чем преступить к проблеме непосредственного изучения иронии, необходимо уточнить особенности толкования сущности иронии в рамках научной психологии. Поэтому целью статьи является установление преемственности понимания иронии в философии и психологии, а также анализ толкования иронии представителями различных психологических школ.

Ирония – сатирический приём, в котором истинный смысл скрыт или противоречит (противопоставляется) явному смыслу [1]. В древнегреческой философии выделялись следующие ее виды. Комическая ирония – насмешка над миром, которая противопоставляет необходимости мира (природной, социальной или моральной) свободную игру воображения. Обычно, эта ирония сопровождается доброжелательным юмором (если есть симпатия к миру), или злым (если доминирует антипатия). Сатирическая ирония – высмеивание с целью «бичевания пороков». В отличие от сатиры, ироническое высмеивание, во-первых, имеет иную цель, нежели исправление социальных пороков, а во-вторых, ориентировано не на социально типическое, а на духовно-идеализированное. Трагическая ирония – обманчивая видимость мира с драматическими последствиями. Личность оказывается жертвой самообмана и обстоятельств, ведущих к результату, прямо противоположному ее намерениям. При этом сохраняется симпатия к миру. Нигилистская ирония – поругание, которому подвергается мир, человек или его ценности. Так же не принимается мир и не оправдываются надежды личности. Личности, которые используют этот вид иронии, часто разочарованы и не согласны с определенными событиями, явлениями, людьми и для